

VOOR GOD EN VADERLAND

Een Belgisch priester,
zijn verzetsgroep en een postduif tijdens WOII

Gordon Corera

Voor God en vaderland

Een Belgisch priester, zijn verzetsgroep en een postduif
tijdens WOII

Horizon

Inhoud

Voorwoord	7
Proloog	11
Inleiding	15
Hoofdstuk 1: Geboorte	23
Hoofdstuk 2: De Special Pigeon Service	35
Hoofdstuk 3: Leopold Vindictive	55
Hoofdstuk 4: Aankomst	69
Hoofdstuk 5: Luisteren	83
Hoofdstuk 6: Luchtgevechten I	93
Hoofdstuk 7: De hand reiken	107
Hoofdstuk 8: Verzet	119
Hoofdstuk 9: Geheim agenten	131
Hoofdstuk 10: Undercover	151
Hoofdstuk 11: Luchtgevechten II	163
Hoofdstuk 12: Gevangen	175
Hoofdstuk 13: Ondervragen en infiltreren	183
Hoofdstuk 14: De burggraaf	201
Hoofdstuk 15: Beproevingen	221
Hoofdstuk 16: Bedriegerij	235
Hoofdstuk 17: De Amerikanen komen	245
Hoofdstuk 18: Het lot	267
Dankwoord	283
Noten	285

Voorwoord

Goudstof

In mei 1945 keken de broers en zussen van priester Joseph Raskin, hun oudste, hoopvol uit naar zijn terugkeer uit Nazi-Duitsland, waarnaar hij in mei 1942 was weggevoerd als *Nacht-und-Nebel*-gevangene. Drie jaar lang hadden ze niets van hem vernomen, nu berichtten teruggekeerden dat ze *père Raskin* ginder hadden gekend. Helaas ter dood veroordeeld, zeiden sommigen, anderen meenden te weten dat het fatale vonnis al was uitgevoerd. Waarna officiële documenten dat bevestigden: Joseph en zijn medestanders Hector Joye en Arseen Debaillie waren op 18 oktober 1943 in Dortmund terechtgesteld. In het najaar 1945 voegde de jongste zus van Joseph daar nog een mokerslag aan toe: ‘Het voornaamste wat die dokter me verteld heeft is dit: Joseph, onze arme broeder, werd onthoofd met de guillotine.’

Mijn vader Paul was achttien jaar jonger dan Joseph en keek van in zijn kinderjaren bewonderend op naar zijn grote broer. Hij werd de bewaarder van diens papieren, citeerde documenten uit het hoofd en stuurde kopies en eventuele vertalingen rond in de familie. Die had in de oorlogsjaren geen weet gehad van geheime bezigheden van Joseph en las nu met grote ogen het *Anklageschrift*, dat mee met de asurne van Joseph naar België was gekomen. Spionage, preciseerde die aanklacht, en de nazi’s hadden zich zeer geërgerd – herhaalde mijn vader zijn leven lang trots – aan ‘*die besondere fanatische deutschfeindliche Einstellung*’ van Raskin.

Het document uit Duitsland kreeg gelijktijdig een tegenhanger uit Engeland: *The Illustrated London News* van 22 september 1945, met daarin de pagina over het grote nut van duivenpost tijdens de oorlog, *How pigeons brought secret and valuable intelligence from occupied Europe: a typical message*. Er stonden foto’s bij van dat typische bericht, afkomstig van Leopold

Vindictive 200, de kleine verzetsgroep onder leiding van een legeraalmoezenier met een baard. *The bearded military chaplain*, nog zoiets dat mijn vader graag herhaalde. De naam van de *Belgian priest* werd niet genoemd en méér dan wat dit artikel vertelde en toonde over de duivenpost van Joseph en zijn medestanders kwamen zijn broers en zussen niet te weten, met uitzondering van de jongste, ook een priester. Hij maakte nog mee dat ik *De Eeuw van de Ekster* schreef, onze familiegeschiedenis met als rode draad het leven van onze oorlogsheld en als proloog de dood van mijn vader.

Toen ik werkte aan de finale hoofdstukken van dat boek, bleek de duivenpost tijdens de oorlog nog een onontgonnen onderwerp en bleef het archiefmateriaal voorlopig gesloten. Maar wat de familie Debaille in Roeselare zorgvuldig in een koekendoos had bewaard en de familie Joye in Thuin van haar zolder tevoorschijn haalde, was documentatie uit de eerste hand. Met het *Anklageschrift* en het Engelse artikel erbij, kon ik de activiteiten van Leopold Vindictive samenhangend in elkaar puzzelen en zelfs illustreren met foto's en plattegronden. Naar Engeland oversteken om daar eventueel materiaal te vinden in een oorlogsarchief was zinloos op een moment dat ik dat niet eens in België vond. En stond er niet in het Engelse artikel dat het beschreven bericht er een van meer dan duizend was geweest?

De Eeuw van de Ekster verscheen in 1994 en was voor mijn broers en zussen het boek over 'peternonk', zoals wij onze oom, de dooppeter van mijn oudste zus, noemen. Wij en onze neven en nichten houden de herinnering aan onze held in ere, geven voltallig present bij een herdenking of tentoonstelling, in het Limburgse Stevoort, waar Joseph werd geboren, en in het Brabantse Aarschot, waar zijn standbeeld staat. Het meeste archiefmateriaal in verband met zijn leven en werk is via Scheut, de missionarissenorde waartoe hij behoorde, terechtgekomen in het KADOC, een onderdeel van de Leuvense universiteit. Onder de titel *Vijandige Vergezichten* exposeerde het KADOC in 2015 de tekeningen van de Duitse voorposten die Joseph als twintiger maakte aan het IJzerfront, waar hij verkenner werd. Toen ook al een spion. Die kleine en fijne tentoonstelling reisde rond en ik reisde mee, in duo met pianist Waldo Geuns. We brachten het programma *IJzerklanken*: hij speelde composities uit de jaren van de Eerste Wereldoorlog, ik las voor uit *De Eeuw van de Ekster*. Niet het soort evenement waaraan de media aandacht besteden, terwijl de tentoonstelling wel het Museum aan de IJzer in Diksmuide aandeed, maar niet het In Flanders Fields Museum

in Ieper, het centrum van de oorlogsherdenking, de bedevaartsplaats voor nakomelingen van vooral Engelse oud-strijders.

Want laten we wel wezen, de roem van onze peternonk reikte nooit verder dan zijn familie en de velen die hem hebben gekend (of als spreker in scholen en preker in kerken hebben meegemaakt). En ook niet verder dan de lezers van *De Eeuw van de Ekster* en inwoners van het stadje Aarschot, waar sinds een paar jaar de wandelweg langs de Demer, die aan zijn standbeeld begint, de Pater Raskinkade heet. Het verraste en verwonderde me dan ook mateloos dat ik zo'n drie jaar geleden via mijn website een korte e-mail ontving, waarin ene Gordon Corera me vroeg of ik Engels begreep en of ik soms *father Raskin* kende. Mijn antwoord, in een niet zo best Engels dat hij heeft leren begrijpen en soms minzaam corrigeert, deed hem hoogstwaarschijnlijk een gat in de lucht springen.

Na drie jaar tevergeefs rondsuffelen in Engelse archieven vond Corera – een gerenommeerde BBC-journalist – antwoord op zijn vragen in België, zo schrijft hij in wat zijn boek *Secret Pigeon Service* is geworden. Op zijn beurt in Roeselare, waar de familie Debaillie opnieuw de koekendoos opende waarin zij de foto's en papieren bewaart die herinneren aan haar vrijgezelle oom Arseen, en in Thuin, waar de kleinzoon van Hector Joye, dit keer niet van de zolder en wel uit een kluis, de papieren tevoorschijn haalde die hij terecht beschouwt als hoogst waardevolle oorlogsdocumentatie. Indien de plattegronden van de Belgische kust onder de Duitse bezetting anno 1941 die François Joye voor Corera ontvouwde destijds ook door een duif naar Engeland zouden zijn gebracht, hadden ze er voorzeker nog meer ophef gemaakt dan het probleemloos gearriveerde bericht van de legeraalmoezenier en zijn medestanders. Dat was behalve een van de meer dan duizend, ook het bijzonderste van dat duizendtal geweest, had Corera vastgesteld in het archief van Columba, de afdeling van de Britse oorlogsdiensten die zich bezighield met de duivenpost. *Message 37* was de onderzoeksjournalist zo gaan intrigeren dat hij het verhaal van de kleine Belgische verzetsgroep Leopold Vindictive als rode draad door zijn non-fictie-klepper over de Columba operatie weeft.

Gordon Corera en ik zijn elkaar blijven verrassen. Ik hem met de voor hem gesneden koek die de laatste hoofdstukken van *De Eeuw van de Ekster* bleken te zijn, de Belgische kant van het spionage- en verzetsverhaal. Hij mij met de Engelse kant van hetzelfde verhaal, dat hij gedetailleerd heeft

uitgezocht en waarover wij discussiëren alsof het zich nog *live* aan het afspe-
len is – wat bezielde de Engelse veiligheidsdiensten, die dekselse MI's met
hun hiërarchische visie op hun functie en belang, om zo wantrouwig en
verhullend met elkaar om te gaan dat het eigenlijk hun eigen schuld is dat
de plattegronden anno 1941 Engeland niet bereikten? Er blijven nog vraag-
tekens staan in het Engelse verhaal, en ook in het Belgische. Maar anders
dan toen ik in de jaren negentig aan mijn boek werkte, konden Corera en
ik het Belgische archiefmateriaal nu wel raadplegen, wat sommige dossiers
betref met de zegen van de Belgische Staatsveiligheid. Daarbij was het soms
meer aftasten dan vaststellen, en verder puzzelen tot we tot de conclusie
make sense kwamen, de woorden waarmee we bijvoorbeeld de ketting van
verraad rond Leopold Vindictive vastklikten.

‘Leduc’, herhaalde mijn vader kwaad en misprijzend wanneer het over
het verraad ging dat tot de arrestatie van Joseph leidde. Het zal me blijven
spijten dat hij, mijn vader, nooit weet kreeg van het hele verhaal – wat zou
hij graag herhaald hebben dat bericht *37 gold dust* was voor de Britten en
zelfs aan oorlogschef Churchill werd voorgelegd. Maar zo'n complex ver-
haal kan nu eenmaal maar compleet verteld worden wanneer het met de
nodige afstand in een breed perspectief kan geplaatst worden, wanneer de
archieven volledig beschikbaar zijn en wanneer iemand er zo nieuwsgierig
naar wordt dat hij zijn tanden erin zet. Dankzij Gordon Corera is het ver-
haal van Leopold Vindictive niet alleen rond, maar ook een onderdeel van
de *Columba-story*, van de geschiedenis van de Britse veiligheidsdiensten
en – nu pas – van die van het Belgische verzet in de Tweede Wereldoorlog.
Helden zijn mensen die hun talenten en middelen en desnoods hun leven
inzetten tegen bezetting en tirannie, zo bleek in de oorlogsjaren, of tegen
iedere vorm van machtsmisbruik, kan blijken te allen tijde.

Brigitte Raskin

Proloog

De Belgische boer merkte iets vreemds op in zijn veld, iets wat er niet hoorde te zijn. Het was een vroege juli-ochtend in 1941, amper een jaar eerder waren de tanks van de nazi's door zijn land gerold. Hij kwam een beetje dichterbij en zag dat het vreemde voorwerp een klein bakje was, waaraan iets wits was vastgemaakt. Toen hij het oprapte, voelde hij dat het materiaal een parachute was – maar te klein voor een man. In het bakje bewoog iets en door een spleet staarde een paar ogen hem aan. En toen hoorde hij onmiskenbaar het gekoer van een duif. Aan het bakje was een boodschap vastgemaakt – een vraag om hulp. Dat zou hij met zijn vrouw moeten bespreken.

Dit was een heel gevaarlijk moment – een dat heel wat Britse duiven niet overleefden. De boodschap vermeldde heel duidelijk dat dit geen onschuldige duif was, maar een heel gevaarlijke vogel. Deze duif was een postduif die de boer en zijn vrouw zou kunnen doden. Anderen die in Noordwest-Europa zo'n duif vonden, besloten dat het beter was dat de duif stierf en niet zij. Soms koppelden dorpelingen het nuttige aan het aangename en verorberden de vogel. Anderen gingen dan weer rechtstreeks naar het politiekantoor of de nazibezetter en namen de beloning in ontvangst voor het inleveren van een van deze duiven. Die juli-ochtend zouden een zestal andere duiven die boven de Belgische velden in de omgeving gedropt werden, uit angst of hebzucht overgeleverd worden aan de autoriteiten.

Maar de boer en zijn vrouw waren niet zoals de anderen. En dus namen ze de eerste van een aantal kleine beslissingen. De vrouw sprong op haar fiets, het bakje verstoppt in een zak aardappelen. Ze wist waar ze heen moest. Net als het land België was ook het dorpje Lichtervelde verdeeld door de nazibezetter. De breuklijn was getrokken door alcohol. Wie naar café 'De

Keizer' ging, was een witte – zij noemden zichzelf 'patriotten' – en tegen de bezetter dus. Wie naar café 'De Zwaan' ging, was een zwarte – nationalist die vaak een zwart hemd droegen en sympathiseerden met de nazi's. Iedereen wist wie wat was en wie aan welke kant stond.

De boerin zette haar fiets tegen de gevel van de kruidenierswinkel op de hoek, een paar straten van het centrum. Ze droeg de zak aardappelen naar binnen – dat was helemaal niet verdacht, er werden dagelijks voorraden afgeleverd bij de winkeliers. Maar ze gaf ook de postduif aan het gezin dat de winkel uitbaatte. Waarom precies aan hen? Twee redenen. Iedereen wist dat de familie Debaillie patriottisch was – drie broers en twee zussen en nog wat familieleden die uit veiligheidsoverwegingen tijdens de oorlog naar hier waren gestuurd. Maar er was nog een reden. Een van de broers, Michel, was een duivenmelker.

De broers en zussen kwamen rond de tafel staan toen Michel – slungelig, met een bos weerbarstig krullend haar – de vogel heel voorzichtig uit het kooitje haalde. Als duivenmelker wist hij hoe hij de vogel zacht, maar toch stevig moest vasthouden. Er zat een zakje voer in het kooitje en Michel vond ook twee velletjes rijstpapier, een potlood, een verzetskrant en een vragenlijst. Net als de duif kwam ook de vragenlijst uit Engeland. Er werd om hulp gevraagd. Specifieke en gevaarlijke hulp. Tijd voor een tweede beslissing. Een die de loop van het leven van dit gezin en anderen zou bepalen. Helpen of niet helpen? Spioneren of niet spioneren? Verzet of geen verzet? Ze waren het niet allemaal eens. Michels jongere broer wilde iets doen. De oudere vond het te gevaarlijk. Maar ze namen gezamenlijk een beslissing. Waren ze patriotten of waren ze het niet?

Wat wisten ze over spioneren? Eigenlijk niets. Ze hadden wel vrienden die misschien konden helpen. Een van hen was een oud-strijder uit de Eerste Wereldoorlog, die gefascineerd was door legerkaarten. De andere was verrassend genoeg een priester. De volgende ochtend troffen ze elkaar in de winkel op de hoek en werden ze ingewijd in het geheim van de duif. Een amateurspionagenetwerk dat uit een groep vrienden bestond, was geboren. Ze werden gedreven door de wil iets te ondernemen tegen de nazibezetting die hun vaderland had verscheurd. De eerste vriend, de oud-soldaat, keek

verwonderd naar de vogel, die hem deed denken aan zijn fazanten thuis. De priester was dan weer aangetrokken tot het rijstpapier. Anderhalf decennium eerder had hij in China op zo'n papier karakters leren schrijven en in de Eerste Wereldoorlog had hij op zo'n papier plattegronden van de Duitse posities getekend. Door dat papier en die duif werd hij nu als vanzelf naar de wereld van de spionage gezogen – om opnieuw priester, patriot en spion te zijn.

Inleiding

Net zoals de boer op zijn veld ontdekte ik als bij toeval op een ochtend het onwaarschijnlijke verhaal van Operatie Columba. Ik werkte aan een artikel over een eigenaardig nieuwsfeit, een poot van een dode duif die in een schoorsteen in Surrey was gevonden. Aan het knokige pootje zat een berichtje vast waarmee zelfs de beste codekrakers van het GCHQ (de *Government Communications Headquarters*, het Britse hoofdkwartier voor regeringscommunicatie) geen raad wisten. Ze konden maar niet uitdokteren wat de schijnbaar willekeurige reeks letters betekende. Niemand wist zelfs met zekerheid wie de duif had uitgestuurd en iedereen leek verrast door het feit dat in de Tweede Wereldoorlog duiven werden ingezet. Misschien vond ik wel een aanwijzing in de Nationale Archieven in Kew, waarmee ik achter het geheim van de duif zou kunnen komen? De hele ochtend ploos ik er alle mogelijke dossiers uit die ook maar iets te maken hadden met duiven in de Tweede Wereldoorlog. Dat waren er meer dan ik had gedacht en ik stapte een verbijsterende wereld binnen waarvan ik het bestaan niet had vermoed. Maar tussen de eindeloze verslagen over welk departement moest betalen voor het duivenvoer of welke rang het personeel moest hebben voor die bepaalde duiventil van de RAF, was er één dat meteen opviel. Het zag er totaal niet uit zoals de andere oorlogsverslagen die ik al had ingekeken. Op de data na stonden slechts twee woorden op de kaft, in een elegant handschrift geschreven. Het ene was 'Secret' en het andere was 'Columba'. Bovenaan zat een foto van een duif, die iemand had uitgeknipt. Onder de duif was een cartoon gekleefd, uitgeknipt uit de krant, van Hitler die gebroken op de grond lag. De duif had blijkbaar gedaan wat duiven altijd doen en de Führer was op de grond gevallen. Onderaan zag ik nog een cartoon, eentje van een vliegtuig van de RAF met Winston Churchill achter de stuurknuppel, zijn eeuwige sigaar tussen de lippen en zijn wijs- en middelvinger geopend in een V, het overwinningsteken. In het mapje zat duidelijk informatie over

een geheime operatie, maar het zag er helemaal niet zo uit als de andere mapjes die ik al had gezien. Wie stopte de bewijzen van zijn geheime werk midden in de oorlog nu in zo'n kleurrijk, zelfs speels mapje?

Ik maakte het lint om het mapje los en ontdekte de schat aan informatie binnenin. Die had niets te maken met het geheime bericht in de schoorsteen, integendeel, ze was veel interessanter. Waar ik zo blij mee was, waren de kleine stukjes roze papier. Berichtjes van gewone mensen uit bezet Europa, die door de duiven naar hier gebracht waren. Ze stonden vol dagdagelijkse verhalen over het leven tijdens de oorlog en gaven me een opmerkelijke inkijk in de kleine frustraties en vreselijke tragedies van het leven. En toen las ik boodschap nummer 37. Zo een had ik nog niet gezien. Van alle andere berichten was een formeel verslagje gemaakt, maar in dit geval was een kopie van het originele bericht in het archief gestopt. Het was duidelijk dat dit iets speciaals was. Het was meer een kunstwerk dan een officieel document, de delicate, prachtige lettertjes in inkt waren te klein om met het blote oog te lezen en het kleine stukje papier stond helemaal volgeschreven. Een sierlijk symbool als handtekening. En kaarten, kleurrijke gedetailleerde kaarten. De meeste andere berichten waren uitgeschreven tot geheime rapporten van een halve pagina of langer. Boodschap 37 – opgevouwen tot een stukje papier zo groot als een postzegel, zodat het in het kokertje aan de poot van de duif paste – werd uitgeschreven tot een verbazingwekkende 12 bladzijden met geheime informatie. En die had duidelijk een diepe impact op het team dat Columba leidde en iedereen die ze zag. En dat waren er velen, want de informatie ging rond in de hoogste regeringskringen en er werd in respectvolle termen naar verwezen.

Maar er was nog een raadsel. Wie had de boodschap geschreven? En wat was er met die persoon gebeurd? In de documenten zaten geen antwoorden. Ik vond alleen een codenaam – Leopold Vindictive – op de boodschap. In andere documenten vond ik verwarrende verwijzingen naar pogingen om de schrijver te contacteren nadat de boodschap was ontvangen. Maar nergens vond ik een naam. En in geen enkel geschiedenisboek dat ik inkeek, vond ik een verwijzing naar de boodschap of naar de auteur ervan. Ik moest en zou een antwoord vinden. Mijn zoektocht werd een obsessie. Wie of wat was die Leopold Vindictive? En wat was er met hem gebeurd?

Drie jaar nadat ik het mapje voor het eerst opende, vond ik mijn antwoord in België. Dat lag voor een stukje bij de families die deel hadden uitgemaakt van Leopold Vindictive en die hun verhaal nog konden vertellen. In een huis in een klein dorp had een familie een blikken doos bewaard, die ze graag voor me opende. Er zat een schat aan foto's en kaarten in en – verrassend genoeg – de geheime informatie die was verzameld om naar Groot-Brittannië te sturen. Een deel daarvan was de basis van mijn boodschap 37, maar nog verrassender was dat er nog veel meer informatie was die nooit over het Kanaal was geraakt. Naast al deze documentatie ontdekte ik ook een veel spectaculairder en sterker verhaal dan ik voor mogelijk had gehouden. Het is een verhaal dat nooit eerder is verteld en dat ik heb moeten reconstrueren op basis van persoonlijke vertellingen en archieven in Groot-Brittannië en België. Dat verhaal is de rode draad in dit boek, waarrond ik het bredere verhaal weef van wat Operatie Columba wordt genoemd.

De duif is niet meteen het eerste waaraan een schrijver denkt als hij over geheime informatie wil schrijven. Ik mag wel zeggen dat ik nooit echt laaiend enthousiast ben geweest over de vogels. Duiven hebben een slechte reputatie, die wordt gekleurd door onze herinneringen aan de tijd dat we hen als kinderen achternazaten of hoe we als volwassenen de duivenpoep proberen te ontwijken. Die 'verwilderde' duiven zorgen er echter voor dat we hun soortgenoten niet als een soort van superhelden kunnen zien. Stel je eens even voor dat je geblinddoekt wordt en dan honderden kilometer verderop gedropt wordt – misschien wel in een ander land aan de overkant van het water. En plots wordt je blinddoek afgenomen en moet je, hoewel je geen flauw idee hebt van waar je bent, zo snel mogelijk weer naar huis vliegen. Zelfs als thuis zeshonderd kilometer verderop is. Dat is niet normaal. Het instinct van duiven is even sterk als de superkracht van striphelden en wetenschappers hebben er geen verklaring voor. Doorheen de jaren hebben ze theorieën ontwikkeld over magnetische stralen en de zon, maar niemand heeft ooit een afdoende verklaring gevonden.

Toch is het op een vreemde wijze een behaaglijke superkracht. De duif wil de wereld niet redden. Ze wil gewoon naar huis. Duiven kunnen leren om terug te vliegen naar hun thuis die ze op de leeftijd van zes weken verlieten.

Ze weten dat ze daar voer, water en gezelschap zullen vinden. Duiven zijn ook kieskeurig wat hun vliegroute betreft – ze vliegen niet graag 's nachts of over water en vliegen vaak langs de kust op zoek naar de kortste weg over bijvoorbeeld het Kanaal. Maar ze zijn altijd vastberaden, ze willen gewoon graag terug naar waar ze vandaan komen. En tijdens de gruwelen van de oorlog krijgt die drang een heel bijzondere bijklank.

Doorheen de geschiedenis heeft de mens die superkracht altijd herkend en gebruikt om te communiceren. Duiven brachten boodschappen naar huis. Noah liet op zijn ark een duif los, die boodschappen bracht naar gebieden waar het water al was weggetrokken. In het oude Griekenland werden de namen van de winnaars van de eerste Olympische Spelen via duivenpost naar verafgelegen steden gestuurd.¹ Julius Caesar zette duiven in tijdens zijn verovering van Gallië (de Romeinen hielden zich op verschillende momenten bezig met het kweken van duiven, maar dan vooral om ze op te eten). De sultan van Bagdad maakte rond 1150 gebruik van duivenpost. Het nieuws over de nederlaag van Napoleon in Waterloo werd gebracht door een duif van de familie Rothschild. Julius Reuters begon een nieuwsagentschap en stuurde duiven met berichten heen en weer tussen Brussel en Duitsland. In Parijs waren duiven de enige manier om tijdens het beleg van 1870 contact te houden met de buitenwereld. Een bemande luchtballon met duiven aan boord werd beschoten toen hij opsteeg. Vrienden en familie (ook in Groot-Brittannië) konden brieven naar Tours posten, waar ze gefotografeerd en verkleind werden, het filmpje met 2.500foto's werd aan de poot van de duif vastgemaakt, die dan naar huis, in Parijs, terugvloog. Met een speciale lamp werden de berichten vervolgens op een wand geprojecteerd, overgeschreven en aan de geadresseerden bezorgd.

Het moderne duivenmelken begon aan het begin van de 19de eeuw in België. Clubs werden opgericht en duiven zorgvuldig geselecteerd en gekweekt om hun vaardigheden te verbeteren. Dankzij die doelgerichte fokkerij werd de afstand die overbrugbaar was, opgedreven van 65 kilometer naar 320 of zelfs 960 kilometer en meer. In de jaren net voor en na de Tweede Wereldoorlog bereikte de sport een piek – minstens een kwart miljoen Belgen noemde zichzelf duivenmelker en een op negen gezinnen had een duif.² In bijna elk dorpje of stadje in het noorden van Frankrijk, de Lage

Landen en ook Groot-Brittannië en de Verenigde Staten stonden wel een paar duiventillen.

Duiven kweken om hun vaardigheden (of hun uitzicht) te verbeteren werd door duivenmelkers veredeld tot een echte kunst. Duivenmelkerij was het voorrecht van de arbeidersklasse, duiven waren de ‘renpaarden van de armen’ en de duivenmelkerij een sport die hun de kans gaf een dier te trainen, deel uit te maken van een sociale kring en misschien wel de kans om wat geld te verdienen. Historisch gezien was duivenmelkerij ook een sport voor wie goed in het geld zat, dat verklaart waarom je in zo veel landhuizen een duiventil ziet. De Britse koningin heeft nog steeds haar eigen duiventil op haar landgoed in Sandringham, de eerste duiven waren een geschenk van de Belgische koning. Toen de Tweede Wereldoorlog uitbarstte, werden duivenmelkers – rijk en arm – opgeroepen om hun verantwoordelijkheid te nemen, maar over hun bijzondere vrijwillige inspanning is heel weinig geweten. Voor een totale oorlog moesten offers gebracht worden en duiven en hun eigenaren hadden daarin een rol te spelen.

Duiven hebben de oorlog niet gewonnen. Dat deden de mensen. En dit verhaal gaat niet zozeer over de vogels, maar wel over de mensen die de duiven van Columba loslieten en opvingen. In een oorlog die begon met een Blitzkrieg en eindigde met een atoombom, speelden duiven een bijzondere rol als het ging over het verzamelen van geheime informatie. Die geheime informatie ging vooral over inzicht krijgen in de vijand – hoeveel troepen heeft hij en waar bevinden die zich, hoe ziet het landschap eruit, hoe voelt de bevolking zich. Er zijn heel wat manieren om achter deze informatie te komen – de oudste is het inzetten van menselijke spionnen die kunnen zien wat er gebeurt. Maar dat hield ook een cruciale uitdaging in. Hoe konden de agenten de informatie over de vijandelijke linies krijgen? Van moderne communicatietechnologie was nog lang geen sprake. De bijna miraculeuze vaardigheden van getrainde duiven om naar huis terug te vliegen, bleek een ongewone maar bijzonder effectieve manier om te communiceren en nieuws te ontvangen.

Columba liep van april 1941 tot september 1944. In totaal zouden 16.554 duiven gedropt worden in een gebied van het Deense Kopenhagen tot Bor-

deaux in het zuiden van Frankrijk. De tol was zwaar. Soms werden de vliegtuigen met duiven aan boord neergeschoten voor ze de kans hadden om de vogels vrij te laten. Sommige vogels lagen op verlaten velden en werden nooit gevonden. Andere vielen in vijandige handen of werden opgegeten door hongerige vinders. Nog weer andere duiven werden vrijgelaten, maar geraakten nooit thuis. De duiven moesten stormen trotseren en het opnemen tegen hun aardsvijand – de havik – om hun waardevolle lading veilig af te leveren aan een vreemd stelletje ruziënde Britse meesterspionnen/duivenmelkers die hun best deden om over bureaucratische hindernissen, institutioneel scepticisme en bittere persoonlijke rivaliteit heen te laten zien dat ze waardevol werk deden. Het verhaal van Columba en in het bijzonder dat van zijn belangrijkste boodschap zwaait niet alleen met lof voor de manier waarop de Britse inlichtingendiensten werkten, er komt ook verdeeldheid naar voren die vaak verdoezeld wordt in rooskleurige oorlogsverhalen. De harde realiteit is dat de moedige mannen en vrouwen op het veld soms in de steek gelaten werden door Londen.

De boodschappen die de duiven van Columba heen en weer brachten, zouden waardevol blijken. Boodschappen als nummer 37 gaven belangrijke geheime informatie over de plannen van de nazi's om Engeland tijdens de donkerste uren binnen te vallen. Andere berichten gaven dan weer informatie over de nieuwste naziwapens en zouden het pad effenen voor de overwinning op D-day. Er waren ook persoonlijke berichten bij, zoals een brief van een neergestorte piloot van de RAF aan zijn moeder. Wie waren de mensen die al deze geheime informatie doorspeelden? Er waren getrainde agenten bij, maar de meesten waren gewone dorpingen die ervoor kozen zich niet bij de bezetting neer te leggen. Dankzij hun – soms tragische, soms grappige – berichten krijgen we een ongeziene inkijk in de realiteit van het dagelijkse leven onder de nazibezetting. Dat gaat van de strijd om voedsel tot de houding tegenover collaborateurs en zelfs de verschrikkelijke impact van de geallieerde bommen op de mensen die in bezet Europa leefden. Ze zijn de stem van de dorpingen in landelijk Frankrijk, België en Nederland, die schreeuwen om Britse hulp.

De duif volgde gewoon haar instinct. Ze wist niets van de oorlog die op het continent woedde. Maar voor de mensen die bij Columba betrokken

waren, was de duif de belichaming van opoffering, plicht en vaderlandsliefde.³ De diertjes zorgden voor een unieke band. Voor een Brits commando dat met gevaar voor eigen leven samen met een duif achter vijandelijke linies gedropt werd, was het zien van een vogel die met de boodschap dat ze veilig waren, op weg was naar een stadstuintje, een band met thuis, terwijl zij achterbleven in gevaarlijk, vijandig gebied. Voor de Franse of Belgische mannen en vrouwen die onder de bezetting leefden, was er altijd de wetenschap dat de duif die ze hadden vrijgelaten, terug naar huis vloog, met hun boodschap aan haar poot, op weg naar een vrij land. Dat was het geheim van Columba.

Hoofdstuk 1

Geboorte

De duif die in juli 1941 boven een veld in Lichtervelde werd gedropt, was anderhalve dag eerder aan haar reis begonnen. Thuis was een duiventil in een ruime tuin in Lattice Avenue in een rustige buitenwijk van het Engelse Ipswich. De duif was uit haar til geplukt en door haar eigenaar overgedragen.⁴ Eigenaren kregen niet te horen waar de duif naartoe zou gaan en wat ze zou doen. Ze wisten alleen dat het om een geheime missie in verband met de oorlog ging. Niet veel later al kreeg de duif gezelschap. Onze vogel en de andere duiven werden in een busje naar Newmarket Racecourse gebracht, zo'n vijftig kilometer verderop. Daar werd elke duif in een bakje met een parachute gestopt. Om haar poot kreeg ze een kleine, groene koker – niet groter dan de dop van een pen.

Newmarket was de thuisbasis van een geheim squadron van de *Royal Air Force* (of RAF) met als opdracht het uitvoeren van 'Speciale Taken' voor de Britse geheime dienst. In de zomer van 1940 had MI6 de minister van Luchtvaart benaderd met de vraag of hij eventueel kon helpen om agenten achter de vijandelijke linies te droppen.⁵ Een eerste poging op 18 augustus 1940 om een agent met een kleine Lysander te droppen boven Belgisch grondgebied, draaide uit op een ramp. Het vliegtuig kon niet landen en werd op zijn terugvlucht uit de lucht geschoten, piloot en agent overleefden het niet. Maar de RAF hield vol en stapte over op een combinatie van Lysander-verkenningsvliegtuigjes en droppings met parachute om agenten te krijgen waar ze moesten zijn. De bemanning kreeg een training om goed voorbereid aan de gevaarlijke taak te beginnen. Er zou 's nachts bij maanlicht over vijandelijk gebied gevlogen worden. De uren voor vertrek moest de exacte ligging van rivieren, meren, spoorlijnen en bossen uit het

hoofd geleerd worden. Het maanlicht konden ze gebruiken om hun kaarten te lezen en zich op basis van de kenmerken in het landschap onder zich te oriënteren.

De dropping van onze duif in die julijnacht was eigenlijk niet meer dan een kanttekening bij een belangrijke geheime missie, het parachuteren van twee agenten boven België.⁶ De twee piloten, Ron Hockey en Ashley Jackson, stegen op de renbaan op met hun Whitley en zetten koers richting het Kanaal en het bezette Europa. Vijandelijke zoeklichten lichtten de hemel op toen het vliegtuigje Nieuwpoort aan de Belgische kust bereikte – niet ver van Duinkerke waar een jaar eerder kleine bootjes het Britse expeditieleger hadden ontzet. Luchtafweergeschut klonk in de stille nacht, maar de piloten bleven stug doorvliegen. Het ging landinwaarts richting Charleroi, ten zuiden van Brussel. Onderweg vlogen ze boven een veld in Ardoois, in de omgeving van Lichtervelde. Dit was het moment waarop onze duif zou worden losgelaten.

De *flaps* van het vliegtuig werden ingeklapt en een van de teamleden greep het bakje. De beste hoogte om een duif te droppen, was ergens tussen 600 en 1.000 voet, de ideale snelheid bedroeg ongeveer 290 kilometer per uur. De duif werd zonder veel omhaal naar buiten gegooid. ‘We probeerden om zo menselijk mogelijk te zijn en ze een goede dropping te geven,’ herinnert een RAF-piloot zich.⁷

Het vliegtuig vloog door richting Namen en Saint-Hubert, maar toen realiseerde de bemanning zich dat ze de weg kwijt was en de agenten dus niet kon droppen. Na een vlucht van vijf uur ging het weer huiswaarts. Twee dagen later keerden ze terug om de missie te voltooien, maar toen liep het dramatisch mis. De parachute van een van de agenten bleef vastzitten in het vliegtuig toen hij boven België naar buiten sprong. Hij bungelde als een marionet aan de achterkan van het vliegtuig, buiten het bereik van de bemanning, en zijn lichaam bonkte herhaaldelijk tegen de flank. Toen ze eindelijk weer Groot-Brittannië hadden bereikt, was de man dood, zijn gehavende lichaam werd de volgende nacht boven de zee gedropt.⁸

De bemanning nam net als de agenten grote risico's – hun levensverwachting was lager dan die van de bemanning die bommen boven Duitsland

moest gooien – en met enig gevoel voor zwarte humor vrolijkten ze elkaar op met hun staaltjes van waaghalzerij. Voor hen was Columba een leuke opdracht, anders dan de opdrachten die ze normaal gesproken kregen. ‘De duiven werden met een kleine parachute gedropt, je kon hun kopjes in het kleine doosje zien zitten,’ zo vertelt een piloot. Een agent kon zich bedenken en liever niet boven een donkere, besneeuwde wildernis naar beneden springen, maar de duiven, zo halen de piloten op, hadden geen keus. ‘Ik weet niet of een van de duiven het heeft overleefd,’ gaat de piloot verder.

De duif die boven Lichtervelde werd gedropt, overleefde het in ieder geval wel. De belangrijkste missie van die vlucht, het droppen van agenten, was dan wel met een sisser afgelopen, maar de piloten hadden er geen idee van welke reeks gebeurtenissen ze in gang hadden gezet door de duif naar buiten te gooien. Dankzij hen zou geheime informatie op het bureau van Churchill eindigen. De parachute vouwde open en de duif zweefde boven het donkere veld zachtjes naar beneden, klaar om daar de volgende dag gevonden te worden door de boer.

Dat was Columba.

De drijvende kracht achter het inzetten van duiven in de Tweede Wereldoorlog waren twee mannen die tijdens de vorige oorlog veel ervaring hadden opgedaan. Een van hen was de leider van de duivenmelkersvereniging van het land, zijn ambitie zou diepe wonden slaan in de duivenwereld. De andere was een geruïneerde spion die graag nog een keer het verschil wilde maken.

Osman is in de duivenwereld wat Kennedy in de Amerikaanse politiek is – een familiedynastie die meerdere decennia omspant. De stichter was luitenant-kolonel Alfred Henry Osman, een gezette man met een zware snor. Osman had zijn carrière als advocaat vaarwel gezegd en gaf in 1898 het magazine *The Racing Pigeon* uit.⁹ In de Eerste Wereldoorlog werd hij dankzij zijn passie voor de duivensport een van de autoriteiten als het ging om duiven. Zo’n honderdduizend duiven werden gefokt om tijdens de Eerste Wereldoorlog in te zetten. Ze werden voor het eerst gebruikt op trawlers die als mijnenvegers op de Noordzee opereerden. Een van de vogels bracht

het nieuws over een zeppelin die op weg was naar Groot-Brittannië. Een andere duif werd losgelaten door een schipper die dodelijk gewond was geraakt tijdens een aanval met een onderzeeër. Zo kon zijn bemanning gered worden. Het inzetten van duiven werd al snel gebruikt bij alle diensten.¹⁰ Het leger zette de vogels in om over korte afstanden te communiceren met de frontlinie, vooral wanneer kabels doorgesneden waren of wanneer zichtbare signalen niet mogelijk waren (omwille van rook of een renner met een boodschap die neergeschoten kon worden). ‘Als het noodzakelijk was om ogenblikkelijk alle mogelijke communicatiemiddelen aan het front aan de kant te schuiven, behalve een, en als ik die ene methode zou moeten kiezen, zou ik zonder aarzelen de duiven kiezen,’ schreef de majoor-generaal die de communicatie van het Britse leger leidde. ‘Als er hevig gevochten wordt en alles moet wijken voor spervuur en machinevuur, laat staan een gasaanval of een bombardement, dan zoeken we onze toevlucht tot de duiven.’¹¹ En België had de beste duiven, maar er waren er heel wat gedood aan het begin van de oorlog, zodat ze niet in Duitse handen zouden vallen. De Fransen lieten tijdens de Slag bij de Somme vijfduizend duiven vrij. De Amerikanen namen de vogel die zwaargewond het bericht had afgeleverd, waardoor een bataljon dat achter vijandelijke linies in de val zat, gered kon worden, mee naar huis en zetten het diertje op.¹²

De Britse *Army Pigeon Service* werd kort na de oorlog opgeheven.¹³ Maar toen het klimaat in de jaren dertig grimmiger werd en een nieuwe oorlog dreigde, waren het de mannen van de duivenmelkerij die van zich lieten horen, net zoals de stemmen die steeds luider om herbewapening met tanks en vliegtuigen riepen en de overheid onder druk zetten om opnieuw duiven te gaan inzetten. De belangrijkste voorvechter was Alfred Osmans zoon William. Omdat hij niet goed zag, was hij tijdens de Eerste Wereldoorlog afgevoerd voor het leger, maar hij had wel samengewerkt met zijn vader. Toen Alfred in 1930 overleed, werd William uitgever van de *The Racing Pigeon* en de grootste verdediger van de waarde van de duiven in tijden van oorlog. In 1937 schreef hij naar de voorzitter van het *Committee on Imperial Defence* dat het verkeerd zou zijn om geen plannen te maken met de duiven. Het leger zag er de noodzaak echter niet van in, al zouden de duiven misschien wel gebruikt kunnen worden voor contact met geïsoleerde garnizoenen. De RAF dacht dat ze een honderdtal vogels konden houden als alternatief com-

municatiemiddel – bijvoorbeeld als een vliegtuig was neergestort of de radio geblokkeerd was. Maar dat kon georganiseerd worden als er ook echt oorlog zou uitbreken. Osman bleef aandringen. Met zijn een meter tachtig was hij een imposante, conservatieve legerofficier – nogal kortaf op een manier die onbeleefd genoemd zou kunnen worden. Met dwazen had hij weinig geduld. Het jaar daarop woonde hij een vergadering van het *Committee on Imperial Defence* bij, waar hij vertelde dat het een blunder zou zijn als ze geen lijst van duivenmelkers bij de hand zouden hebben. Het was duidelijk dat hij veel wist over duiven, maar hij handelde natuurlijk ook uit eigenbelang – hij stelde voor dat er in de *The Racing Pigeon*, het krantje dat hij uitgaf, een oproep gedaan zou worden aan vrijwilligers.¹⁴ Uiteindelijk werd overeengekomen dat een comité van vier leden – onder wie Osman – een nationale duivendienst, de *National Pigeon Service* of NPS, zou opstarten. Die dienst zou verscheurd worden door interne twisten.

Het inzetten van duiven in de Britse oorlogsindustrie was vooral een zaak van vrijwilligers. We kunnen ons nu nog maar moeilijk voorstellen hoe populair de duivenmelkerij in die tijd was. Bijna een kwart miljoen mensen bedreef de sport en er waren minstens 70.000 duiventillen, hoofdzakelijk in gebieden waar vooral de werkende klasse woonde.¹⁵ Toen de oorlog uitbrak, moesten alle duiven geregistreerd worden. In Plymouth ging Bert Woodman zijn vergunning om duiven te houden, ophalen op het politiekantoor. De man van middelbare leeftijd, hoofd van een voedingsbedrijf, was het typische voorbeeld van de werkende man die zijn steentje zou bijdragen. De regels waren heel strikt. Alle buitenlandse duiven en alle duiven zonder ring aan de hand waarvan hun eigenaar geïdentificeerd kon worden, zouden vernietigd worden. ‘Het was een slachtpartij,’ vertelt Woodman.¹⁶ Door de registratie wilde de overheid de controle behouden, maar ze was voor mensen als Woodman een mogelijkheid om zich vrijwillig op te geven voor de nieuwe NPS. Samen met hem gaven nog tweeduizend anderen zich die eerste dagen op, maar dat aantal zou uiteindelijk oplopen tot 18.000 duiventillen. Leden van de NPS stemden ermee in minstens twintig duiven per maand over te dragen voor nationale dienst; dat was trouwens de enige manier waarop een duivenmelker legaal aan voer voor zijn vogels kon komen. De leden werden ingedeeld in lokale *Pigeon Supply Groups*, geleid door een lokale *Pigeon Supply Officer* – Bert Woodman zou die rol

in Plymouth op zich nemen, hij was er ook adviseur voor de politie. Het lidmaatschap was een kans om het verschil te maken en een van de vele manieren waarop de Tweede Wereldoorlog de ‘oorlog van mensen’ werd waaraan zovelen bijdroegen. Een man die te oud was om te vechten, maar die zijn broer in de Eerste Wereldoorlog had verloren, wilde met het afstaan van zijn duiven de herinnering aan zijn broer levend houden. De kinderen van een mijnwerker uit Nottinghamshire herinneren zich dat ze op dinsdag altijd te laat waren voor school, omdat hun vader, die hen alle andere dagen altijd bracht, op die dag altijd vroeg vertrok en zij vol ongeduld zaten te wachten tot iemand de duiven kwam halen voor de een of andere geheime opdracht. Duivenmelkerij was iets voor mannen, maar heel wat vrouwen namen de zorg voor de duiventillen van hun mannen of zonen op zich als zij ergens ver weg aan het vechten waren.

De minister van Luchtvaart kreeg het overkoepelende toezicht over alles wat met de duiven te maken had, daar viel ook het toezicht op de NPS onder. De duivenafdeling werd geleid door de invloedrijke, maar onzekere William Dex Lea Rayner, die door Osman op die post was gezet. Ook hij was een veteraan-duivenmelker uit de Eerste Wereldoorlog, die later in Ierland militaire operaties met duiven was gaan leiden (soldaten die tegen het Iers Republikeins Leger vochten, gebruikten soms duiven om het nieuws dat ze belegerd werden, terug te sturen). Rayner had vervolgens zijn eigen Iverzameling kweekduiven in Norwich en werd uiteindelijk manager van een dansbandje, maar had altijd geld tekort.¹⁷ Met zijn kale, ovale hoofd en scherpe neus zag hij er zelf een beetje uit als een vogel. Hij was vastbesloten om duivenkenner te worden, hij zou in het middelpunt komen te staan van de ‘duivenpolitiek’ en enkele grote ruzies. Dit was vooral zo toen duidelijk werd hoe waardevol de vogels waren voor het verzamelen van geheime informatie en het leger – en niet de RAF van Rayner – zich ook met de duiven ging bemoeien. Het leger en niet de RAF zou Columba leiden.

Osman had ervoor gezorgd dat de nederige duif zijn rol in de oorlogsmachine zou krijgen. Maar hij was niet thuis in de spionnenwereld en de specifieke rol van de duif in Columba – als een manier om geheime informatie te verkrijgen van gewone mensen achter vijandelijke linies – kwam er alleen dankzij de visie van Rex Pearson, een veteraan van de geheime dienst uit

de Eerste Wereldoorlog. Maar toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak, was Pearson een aan lager wal geraakte spion.

In de jaren tussen de beide oorlogen had het er alle schijn van dat Pearson de geheime dienst de rug had toegekeerd en een carrière in de zakenwereld ambieerde. In Zwitserland was hij vertegenwoordiger geworden voor het Britse bedrijf Unilever, maar dat was niet het hele plaatje. Halfweg de jaren dertig had hij zijn clandestiene zaakjes opnieuw opgepakt. Hij werd ingelijfd bij organisatie 'Z,' het geesteskind van Claude Dansey, een machtig figuur binnen MI6. Sommigen noemden hem 'Oom Claude' omdat hij met zijn witte haardos en zijn welwillende aard op het eerste gezicht een lief oompje leek. Maar zodra je hem leerde kennen, bleef die indruk niet lang hangen. Dansey was een bittere, scherpe leider met een voorliefde voor geheimdoenerij en intriges, wat hem zowel vijanden als bewonderaars opleverde. Jonge ambtenaren waren doodsbang voor hem. Hij had het niet zover geschopt door mensen te vertrouwen, integendeel. In de jaren dertig had hij door dat de Duitsers hadden ontdekt dat MI6 de paspoortcontroledienst van de Britse ambassades gebruikte als dekmantel om undercoveragenten te verbergen. De agenten van MI6 waren nu veel te gemakkelijk te identificeren, dus ging Dansey aan de slag om zijn eigen parallelle netwerk met zakenmensen uit te bouwen over het hele continent.

Organisatie Z was een parallelle inlichtingendienst en Pearson, een collega van Dansey uit hun tijd bij de geheime dienst in de Eerste Wereldoorlog, was het mannetje van Z in Zürich.¹⁸ Dansey verhuisde eind jaren dertig zelf naar Zwitserland om het netwerk te leiden. In november 1939 keerde hij terug naar Londen om daar de leiding te nemen over alle Europese operaties van MI6. Rex Pearson kreeg de leiding over Zwitserland. De resultaten waren desastreus. De chaos die was ontstaan, bewees dat Pearson de job niet aankon. Hij was er zelfs een keer in geslaagd om twee verschillende agenten naar eenzelfde afspraak met een contactpersoon te sturen. Zijn rampzalige optreden kan ook het gevolg geweest zijn van zijn drankprobleem. Zwaar drinken was niet ongewoon in die tijd, maar bij Pearson was het zo erg dat zijn werk eronder begon te lijden en dat viel op.¹⁹ In februari 1940 werd een andere agent van MI6 naar Zwitserland gestuurd om orde op zaken te stellen.

Pearson keerde terug naar Londen en net nu er oorlog op komst was, leek zijn carrière geruïneerd te zijn. Maar in november 1940 benaderde hij de militaire geheime dienst met een idee. In de laatste jaren van de Eerste Wereldoorlog was hij betrokken geweest bij een heel slimme operatie en die wilde hij graag opnieuw oppakken. Het had te maken met duiven. De hoge pieten die hem ontvingen, keken met verbazing en een vleugje verveeldheid naar hem, niet geheel onverwacht misschien. Duiven waren in de Britse wapenrusting uit de mode geraakt, zo kreeg hij te horen. Maar Pearson bleef aandringen en legde zijn bazen uit waar hij zich in de vorige oorlog mee had beziggehouden.

De eerste les die uit de Eerste Wereldoorlog getrokken kon worden, was dat je duiven kon gebruiken voor een van de kernactiviteiten in oorlogstijd, namelijk het verzamelen van geheime informatie. De informatie die het leger vooral wilde krijgen, was waar de vijandelijke troepen zich bevonden en hoe ze zich bewogen. Als hele treinen vol soldaten richting een bepaald station gingen bijvoorbeeld, zou dat kunnen betekenen dat de Duitsers daar een offensief op het front planden. Overal en vooral in België waren in de Eerste Wereldoorlog netwerken van agenten opgestaan om deze informatie te verzamelen, maar de grootste uitdaging was om de informatie aan de overkant te krijgen. MI6 had koeriers en gespecialiseerde *passeurs* (die de linies overstaken) in dienst genomen, die de gevaarlijke opdracht hadden om - met informatie over de Duitse troepen op zak en met rubberlaarzen aan (om niet geëlektrocuteerd te worden) - prikkeldraad door te knippen en door versperringen te kruipen. Vindingrijkheid was een grote troef. Een collega van Pearson had een systeem bedacht waarbij boodschappen met onzichtbare inkt op bankbriefjes geschreven werden, die dan in offerblokken van katholieke kerken gestopt werden, die over de frontlinies gebracht mochten worden.²⁰ Een andere officier was ervan overtuigd dat hij, als hij voor een oven stond en heen en weer liep, 'infraroodsignalen' kon versturen met morsecode. Dieren waren ook een optie.²¹ De duif en haar instinct om altijd naar huis terug te vliegen, leek een nog betere optie en niet veel later al werd ze ingezet om geheime informatie van agenten over te brengen.

Pearson vertelde ook dat ze nog meer taken hadden bedacht en dat hij daaraan had meegewerkt. Waarom niet de duiven gebruiken om informatie van

bestaande agenten over te brengen, maar ook mensen ter plaatse rekruteren om die informatie te gaan verzamelen? Er waren aardige mensen aan de overkant die graag wilden helpen. De uitdaging zat 'm erin die mensen te vinden en daarna aan hun informatie te komen. In de Eerste Wereldoorlog werden kleine waterstofballonnetjes aan de Britse kant van het front opgelaten, die met de wind mee naar plaatsen dreven waar vermoedelijk Duitse troepen zaten. In één nacht werden gemiddeld zeven ballonnen opgelaten, elk met vier postduiven in hun mandje met parachute. Aanvankelijk werden de mandjes aan een kruisvormig draagstel vastgemaakt met een alarmpje in het midden. Op het juiste uur en de juiste plaats werden de parachutes losgemaakt. Later werd een traag ontstekingsmechanisme gebruikt. Aan de duiven werd een envelop vastgemaakt, waarin een vaderlandslievende oproep en een vragenlijst zaten die peilde naar de aanwezigheid van Duitsers en de aantallen. De lokale bevolking kon deze lijst invullen en aan de poot van de duif bevestigen. Tegen het ontbijt waren een kwart van de duiven die die nacht gelost waren, alweer thuis, de helft met een boodschap. Dit werkte de Duitsers in de Eerste Wereldoorlog danig op de zenuwen. Het hoofd van de Duitse inlichtingendiensten was op de hoogte van het gebruik van de duiven en iedere Duitse soldaat die een postduif neerschot, kreeg twee weken verlof. Minstens elf duiven werden uit de lucht geschoten, ze hadden belangrijke militaire informatie in het kokertje aan hun poot.²²

Tegen het einde van de Eerste Wereldoorlog had Pearson de leiding over alle ballonoperaties in Frankrijk.²³ Dit wilde hij nu graag herhalen. Maar dan beter.

Maar nu was Pearson heel wat ambitieuzer. In de Eerste Wereldoorlog waren de duiven zo'n 25 tot 30 kilometer voorbij de frontlinie gevlogen. Ballonnen die door de wind werden meegedreven, waren goed om duiven over de vijandelijke linies te krijgen die je soms dicht genoeg kon naderen om ze te observeren. Maar in deze nieuwe oorlog was de uitdaging veel en veel groter. Pearson wilde bekijken of duiven uit bezet Europa over het Kanaal of de Noordzee terug naar huis in Engeland konden vliegen. Het probleem om de duiven in het doelgebied te krijgen, kon gemakkelijk opgelost worden door ze uit vliegtuigen te droppen in plaats van met ballonnen te werken. Terug naar huis vliegen hing helemaal af van de kracht van de duiven.

Pearson bepleitte zijn zaak, maar kon op grote tegenstand rekenen. Zijn voormalige dienst, MI6, die agenten rekruteerde om informatie uit het buitenland te krijgen, reageerde afwijzend. De vooruitzichten waren niet goed en de dienst wilde niets met de plannen te maken hebben en weigerde om samen te werken.²⁴ Het was uiteindelijk de geheime dienst van het leger – die, behorend tot het ministerie van Oorlog, aan het leger rapporteerde en losstond van MI6, dat verslag uitbracht aan het ministerie van Buitenlandse Zaken – die zich liet vermurwen. Het was een gok, maar Columba – zoals de dienst genoemd werd – kreeg de verleidelijke kans om contact te leggen met onaangeboorde bronnen, die Groot-Brittannië op geen enkele andere manier kon bereiken. Pearson kreeg de leiding over de *Special Continental Section* van de *Army Pigeon Service* en niet veel later werd een team met de ronkende titel *Special Section (Carrier Pigeon)* opgezet binnen het *Royal Corps of Signals*. Hij zou de logistieke kant organiseren. Alle berichten die terugkwamen, moesten doorgestuurd worden naar de geheime inlichtingendienst van het ministerie van Oorlog. Dit hield in dat Columba onder het leger viel en niet onder de RAF – wat voortdurend voor spanning zou zorgen.²⁵

De duivenmelkers werd zo weinig mogelijk verteld over waar hun duiven precies nodig waren. De eerste testen voor Columba begonnen eind 1940 en de eerste pogingen waren vooral gericht op hoe de duiven vervoerd moesten worden en of ze beter ‘met de kop eerst’ of ‘met de poten eerst’ gedropt konden worden, om te vermijden dat ze hun staartveren beschadigden. Tegen januari zorgde een nieuwe container voor wat meer comfort, nu kon een Lysander zes duiven droppen op een hoogte van veertig meter. De parachute ging perfect open en de landing was zacht, maar de container ging twee of drie keer over de kop zodra hij de grond raakte. De duiven leken niet ‘uitermate geschrokken,’ zo werd genoteerd. Ze kregen twee minuten om te herstellen voor ze werden vrijgelaten. De zichtbaarheid was zo slecht dat de duiven negen minuten rondcirkelden om zich te oriënteren, maar zetten dan toch koers richting Aldershot. Ze legden de zestien kilometer af in een kwartier.

In april 1941 was Columba klaar. Elk bakje zou bevestigd worden aan een parachute van een meter. Aan de buitenkant was de envelop bevestigd met

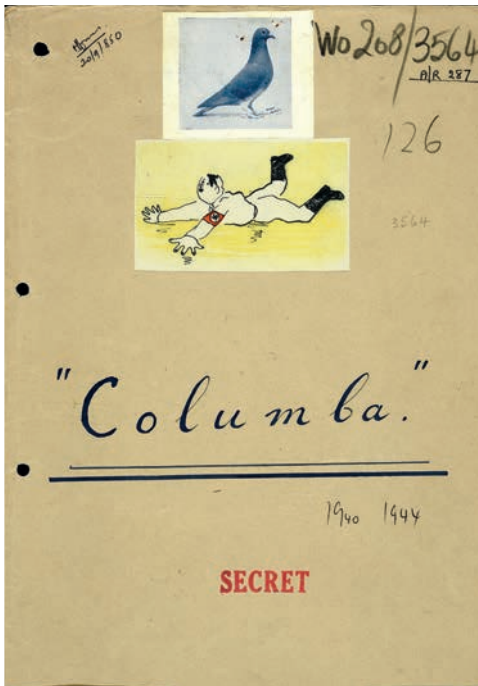

de vragenlijst, een paar velletjes rijstpapier voor een boodschap terug en – heel oplettend – ook een potlood en een zakje met 200 gram duivenvoer. In de instructies stond dat de parachute weggegooid moest worden en dat de duif een eierdopje mais per dag moest krijgen en zijn vleugels moest kunnen strekken. De vragenlijst werd in het Frans of het Nederlands opgesteld, afhankelijk van waar de duiven gedropt zouden worden. Er werd een overzicht gegeven van de informatie die Groot-Brittannië zocht, opgesteld door de organisaties die de informatie van Columba wilden krijgen – militaire geheime diensten, het ministerie van Luchtvaart, de admiraliteit en de BBC. Topprioriteit was informatie over een geplande invasie van Engeland, gevolgd door details over troepen in het gebied, het moreel van de vijand, belangrijke adressen die Duitsers gebruikten, de locatie van vliegvelden, de resultaten van recente bombardementen van de geallieerden en tot slot – marktonderzoek avant la lettre dus – de mate waarin mensen de BBC-radio konden ontvangen en wat ze vonden van de diensten van de zender. Er werd afgesloten met de woorden: ‘Bedankt. Hou moed. We vergeten jullie niet.’ Instructies lieten zien hoe het groene kokertje correct vastgemaakt kon worden aan het pootje van de duif, zodra de vragenlijst ingevuld was. Wat ook in de envelop zat, was een kopie van de laatste editie van een Franse, een Belgische of een Nederlandse verzetskrant die in Londen werd gedrukt (in sommige gevallen de *Daily Mail*). De bedoeling was dat de vinder van de duif de verzekering zou krijgen dat ze uit Engeland kwam en naar daar terug zou keren als ze werd vrijgelaten.

Niemand wist zeker dat het zou werken. Een functionaris was van mening dat er vier opties waren voor de duif. Ze zou niet gevonden worden en sterven. Ze zou door de plaatselijke bevolking gevonden worden, zoals gehoopt, en er zou een berichtje teruggestuurd worden. De Duitsers zouden de duif vinden en terugsturen met een nepboodschap. Maar er was nog een laatste mogelijkheid – ‘ze zou gevonden worden door een hongerige patriot en in een stoofpotje eindigen.’²⁶ Dat scepticisme werd gedeeld door de RAF-piloten die de vogels moesten droppen. Was het hun eigen gevoel voor humor of niet? Zij waren ervan overtuigd dat de vragenlijsten vol obscene boodschappen van de Duitsers teruggestuurd zouden worden. De meesten echter dachten dat het zelfs nooit zo ver zou komen. ‘Met onze scheve kijk op de zaak zagen we de meeste duiven al op de eettafel staan!’

dacht een piloot.²⁷ Dat was zo voor veel duiven. Maar niet voor allemaal.

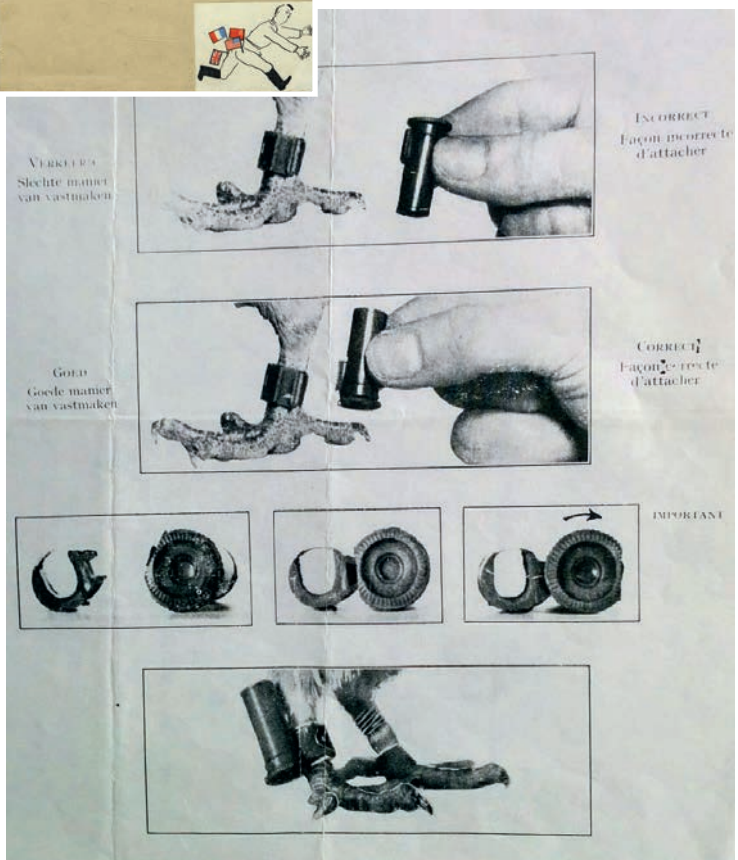
In de nacht van 8 april steeg een RAF Whitley in Newmarket op en vloog naar België, het was de eerste vlucht voor Columba. Het vliegtuig werd aangevallen door luchtafweergeschut in de buurt van Zeebrugge, maar de Duitsers op de grond misten hun doel. De boordschutter achter in het vliegtuigje schoot een van de zoeklichten stuk. Het vliegtuig zette koers richting de Frans-Belgische grens en de *dispatching* kreeg de opdracht 'de operatie op te starten'. De duiven werden in hun kooitjes uit het vliegtuig gegooid. Op het hoofdkwartier van Columba op het ministerie van Oorlog konden ze niets anders doen dan wachten.

De speelse cover van het 'geheime' Columba-dossier met informatie over de organisatie. (© The National Archives, ref. wo208/3560)

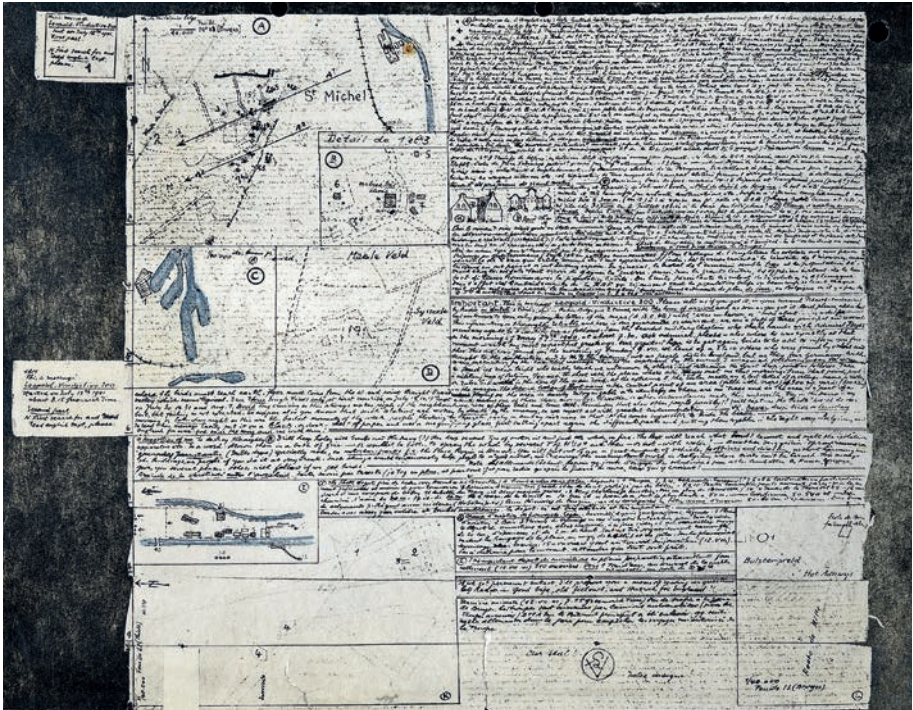
Instructies over hoe een bericht aan de poot van de duif bevestigd moet worden. (Met toestemming van de familie Raskin)

Columba-bericht 37 van Leopold Vindictive.

Deze foto is ongeveer even groot als het originele bericht.

(© The National Archives, ref. wo208/3560)

Het rijstpapier was aan beide zijden beschreven en de boodschap moest met een vergrootglas gelezen worden. (© The National Archives, ref. wo208/3560)

Michel Debaillie heeft de duif
voor Groot-Brittannië in zijn
handen. (Met toestemming
van de familie Debaillie)

Het briefje wordt in de koker
gestopt. (Met toestemming
van de familie Debaillie)

De duif bij een bord waarop datum van aankomst en vertrek genoteerd zijn. (Met toestemming van de familie Debaillie)

De duif die Columba-boodschap 37 bij zich had. (Met toestemming van de familie Debaillie)

Het briefje wordt in de koker gestopt. (Met toestemming van de familie Debaillie)

De duif met de familie Debaillie (van links naar rechts: Marie Debaillie, Michel Debaillie, Arseen Debaillie, Gabriël Debaillie en Margaret Debaillie) en de informatie over datum van aankomst en vertrek. (Met toestemming van de familie Debaillie)

Michel Debaillie laat de duif los op het dak. (Met toestemming van de familie Debaillie)

Brian Melland, het hoofd van Columba bij M114(d), in een nogal theatrale pose. (Met toestemming van David Melland)

Joseph Raskin, de leider
van Leopold Vindictive.
(Met toestemming van
de familie Raskin)

Joseph Raskin als missionaris in China.
(Met toestemming van de familie Raskin)

